הגמרא מיישבת באופן נוסף: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא**, הברייתא לגבי שדה מדברת **בְּאופן שֶׁהנכרי לָוֶה עַל מָנַת לְמַשְׁכְּנוֹ**, וְהגיע זמן הפירעון, ועדיין הישראל **לֹא מְשָׁכְּנוֹ**, ולכן פטורה ממעשר, כיון שהישראל לא גבה אותה. ולגבי עבד אף שהגיע זמן הפירעון, והנכרי עדיין לא גבה את העבד, קנסו את האדון לשחררו, מפני שנתן לנכרי כח לגבותו.

הגמרא מבארת שאם הנכרי גבה עבד מעצמו, לא קנסו את האדון לשחררו: **תָּנוּ רַבָּנָן, גָּבָאוּ** הנכרי את העבד **בְּחוֹבוֹ** של האדון, והאדון לא לוה על דעת כן, **אוֹ שֶׁלָּקְחוֹ סִיקְרִיקוֹן** – או שהנכרי בא להרוג את האדון, ונתן לו את העבד כדי שלא יהרגוהו, **לֹא יָצָא** העבד **לְחֵירוּת** – לא קנסו את הרב לשחררו, כיון שהיה אנוס. מקשה הגמרא, **וְכִי כשגבאו בְּחוֹבוֹ, לֹא** קנסוהו, **וְרַמִּינְהִי** – הלא קשה מברייתא, **חֲרֵי שֶׁאָנְסוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ** את **גּוֹרְנוֹ** – תבואתו של ישראל, **אִם גבו בְּחוֹבוֹ** שנתחייב למלך, **חַיָּיב** ליטול פירות אחרים **לְעַשֵּׂר** בהם תבואה זו, מפני שהוא כמוכר את התבואה, אבל **אִם** נטלו **בְּאַנְפָּרוּת** – בגזל, **פָּטוּר מִלְּעַשֵּׂר**. ומבואר שנטילה עבור חוב נחשבת כמכירה, ואם כן גם כשנכרי גבה עבד בחובו, זה כמכירה, ומדוע לא קנסו את האדון לפדותו. מתרצת הגמרא, **שָׁאנִי הָתָם** – אינו דומה מעשר, שצריך לעשר משום דְּקָא מִשְׁתַּרְשֵׁי לֵיהּ – שהוא נהנה מפרעון החוב שגבו ממנו, שהרי היה צריך לפרוע מעות, וכיון שכך עליו לעשר, אף שאין זה כמכירה. אבל בעבד קנסו רק במכירה, וגביית העבד בעל כורחו של האדון אינה כמכירה. הגמרא מוכיחה שאף כשנתן את העבד לנכרי שלא מרצונו קנסוהו לשחררו, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב, הַמּוֹכֵר** – הנותן את **עַבְדּוֹ לְפַרְהֶנְגָּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים** – לנכרי שתובע ממון בשקר, כדי להיפטר מעלילותיו, **יָצָא** העבד **לְחֵירוּת** והאדון מחויב לפדותו ולשחררו. ומבואר שקנסוהו אף שנתן את העבד שלא מרצונו. דוחה הגמרא, **הָתָם** – בנכרי המעליל על האדון, **הָוֶה לֵיהּ** – היה עליו **לְפַיֵּים** את הנכרי בנכסים אחרים, **וְלֹא פַּיֵּים**, ולכן קנסוהו.

גּוּפָא, אָמַר רַב, הַמּוֹכֵר את **עַבְדּוֹ לְפַרְהֶנְגָּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים** – לנכרי שתובע ממון בשקר, כדי להיפטר מעלילותיו, **יָצָא** העבד **לְחֵירוּת** והאדון מחויב לפדותו ולשחררו. שואלת הגמרא, **הרי מַאי הָוֶה לֵיהּ לְמֶעְבַד** – מה היה עליו לעשות כדי להיפטר מן הנכרי. משיבה הגמרא, **הָוֶה לֵיהּ** – היה עליו **לְפַיֵּים** את הנכרי בנכסים אחרים **וְלֹא פַּיֵּים**, ולכן קנסוהו.

הגמרא מסתפקת בכמה אופנים, האם קנסו: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, מִכָּרוֹ** האדון את העבד לנכרי **לְשָׁלֹשִׁים יוֹם** בלבד, **מַהוּ**, האם גם אז קנסוהו לשחררו, או שקנסו רק במכירה גמורה. מוכיחה הגמרא, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב, הַמּוֹכֵר** את **עַבְדּוֹ לְפַרְהֶנְגָּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יָצָא לְחֵירוּת**, וסברה הגמרא שאחר כך הוא מחזיר את העבד, ומוכח שאף במכירה לזמן קנסו. דוחה הגמרא, **הָתָם** – שם מדובר **בְּפַרְהֶנְגָּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּטְילתו אֵינָהּ חוֹזֶרֶת** לבעלים. עוד נסתפק רבי ירמיה, **מִכָּרוֹ** את העבד לנכרי, כדי להוליד ממנו ולדות, **חוּץ מִמְּלַאכְתּוֹ** – ולא כדי להשתעבד בו, **מַהוּ**, האם קנסוהו, או שכיון שלא נמכר למלאכתו אין לחוש שיתבטל ממצוות. וכן אם התנה בשעת המכירה שהוא מוכרו חוץ **מִן הַמִּצְוֹת**, והנכרי לא יהיה רשאי לבטלו ממצוות, **מַהוּ**, האם באופן זה לא קנסוהו, או שלא חילקו חכמים בתקנתם. וכן אם התנה שהוא מוכרו **חוּץ מִשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מַהוּ**, האם קנסוהו משום שהנכרי יכול לבטלו משאר מצוות, או שהחשש הוא רק לגבי שבת ויום טוב. וכן אם מכרו **לְגֵר תּוֹשָׁב** שאינו עובד עבודת כוכבים, אבל אוכל נבלות, האם קנסוהו, או שקנסו רק בעובד עבודת כוכבים. וכן אם מכרו **לְיִשְׂרְאֵל מוּמָר** לעבודת כוכבים, **מַהוּ**, האם קנסו רק במוכר לנכרי, או שישראל מומר הוא בכלל נכרי. וכן אם מכרו **לְכוּתִי** – שאינו מקפיד על המצוות כל כך, **מַהוּ**, האם קנסוהו, או שקנסו רק בנכרי שעלול להפקיע אותו מכל המצוות. משיבה הגמרא, **פָּשׁוּט מִיָּהָא** – אחת מן הספקות, מדברי הברייתא, **גֵּר תּוֹשָׁב חֲרֵי הוּא בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים**, ומבואר שקנסו את האדון. ולגבי **כּוּתִי וְיִשְׂרְאֵל מוּמָר** נחלקו האמוראים, **אָמְרֵי לָהּ** – יש שאמרו שדינם **בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש שאמרו שדינם **כְּיִשְׂרְאֵל**.

הגמרא מבארת דין עבד שנפל לידי נכרי: **בָּעוּ מִינֵּיהּ** בני הישיבה **מֵרַבִּי אַמִּי**, מעשה שהיה **בְּעֶבֶד** כנעני **שֶׁהִפִּיל עַצְמוֹ** שלא ברצון רבו **לְגֵיסוּת** – לצבא, כדי לצאת מידי רבו, **וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מהם **לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**, משום שידם תקיפה, **מַהוּ שֶׁיִּטּוֹל אֶת דָּמָיו** – האם הרב רשאי לבקש מהם את דמי העבד, או שגזרו שלא יתבע, כדי שלא יבואו למכור עבד לנכרי. **אָמַר לֵיהּ רַב יִרְמְיָה לְרַבִּי זְרִיקָא, פּוֹק** – צא **לביתך, וְעַיֵּין בְּמִכִּילְתֵּיהּ** – במשניות הסדורות לך, שמא תמצא תשובה לשאלה זו. **נָפַק** – יצא רבי זריקא, **דָּק וְאַשְׁכַּח** – דקדק ומצא תשובה, **דְּתַנְיָא, הַמּוֹכֵר** את **בֵּיתוֹ** בארץ ישראל **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**, ועבר על איסור (דברים ז ב) 'וְלֹא תְחָנֵּם' שדרשו חכמים (עבודה זרה כ.) שאין לתת לגוי קרקע בארץ ישראל, קנסוהו חכמים שִׁדְּמָיוֹן של הבית **אֲסוּרִין** בהנאה. **וְאולם עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאָנַס בֵּיתוֹ** שֶׁל **יִשְׂרָאֵל** בארץ ישראל, **וְאֵין בַּעֲלָיו יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מהנכרי **לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מוּתָּר לו לִיטּוֹל אֶת דָּמָיו** של הבית מהנכרי, **וְכוּתֵיהּ** שטר מכירה **וּמַעֲלֶה** אותו לחתימה **בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן** – בפני דייני עובדי כוכבים, אף שנותן להם על ידי זה חשיבות, והטעם שלא קנסוהו, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל** רכושו **מִיָּדָם** של נכרים, ואינו מוכר מדעת. ויש ללמוד גם לגבי עבד, שחכמים קנסו רק במוכר מדעת, ולא כשנטלו את העבד בעל כרחו של האדון. דוחה הגמרא, **וְדִילְמָא** – שמא **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שקנסו רק במוכר מדעת הם דווקא **בַּבַּיִת, דְּבֵיוָן דְּלֹא סָנֵי לֵיהּ בְּלֹא בַּיִת** – שבין שכל אדם זקוק לבית לדור בו, **לֹא אָתֵי לְזַבּוּנֵיהּ** – לא יבוא למכור את ביתו לנכרי מרצונו, **אֲבָל עֶבֶד** – עבד, **דְּסָנֵי לֵיהּ בְּלֹא עֶבֶד** – שהרב אינו זקוק לו כל כך, יש להסתפק **הָאִי לְזַבּוּנֵיהּ** – יבוא למוכרו לנכרי מרצונו, וקנסוהו אף בעבד שנפל בידי נכרים שלא ברצון רבו, **אוֹ שלֹא** חששו לכך. **שַׁלַּח לְהוּ רַבִּי אַמִּי** בלשון זו, **מִינִּי** – ממני **אַמִּי בַּר נָתָן, תּוֹרָה** – הוראה זו **יוֹצְאָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, עֶבֶד שֶׁהִפִּיל עַצְמוֹ לְגֵיסוּת וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מהם **לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מוּתָּר** לאדון **לִיטּוֹל אֶת דָּמָיו** מהגייסות, **וְכוּתֵיהּ** שטר מכירה, **וּמַעֲלֶה** אותו **בְּעַרְכָּאוֹת** שֶׁל **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם** את ממונו, ואינו מתכוון למוכרו, ולא להחשיב את שם האלילים.

הגמרא מבארת בכמה מחויב האדון לפדות את העבד: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, קוֹנְסִים אוֹתוֹ** לפדות את העבד **עַד מֵאָה** פעמים **בְּדָמָיו**. ומבררת הגמרא, האם שיעור זה הוא **דַּוְקָא, אוֹ לָאו דַּוְקָא**, אלא לשון גוזמא, ורק צריך להוסיף על דמיו כדי לפדותו, מוכיחה הגמרא, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה נְפָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**, ועבר על איסור דרבנן למכור בהמה גסה לנכרי, **קוֹנְסִים אוֹתוֹ** לפדותה **עַד עֲשָׂרָה** פעמים **בְּדָמֶיהָ**. ומוכח ש'עד מאה' הוא לשון גוזמא. דוחה הגמרא, **וְדִלְמָא שָׁאנֵי** – שמא אינו דומה **עֶבֶד** שאיסור מכירתו חמור יותר ממכירת בהמה גסה, משום **דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ** – שבכל יום ויום הנכרי מונעו **מִמִּצְוֹת**, ובבהמה גסה האיסור הוא רק בשעת המכירה, ולכן בעבד קנסו יותר.

וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי – ויש ששנו להיפך, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, קוֹנְסִין אוֹתוֹ** לפדותו **עַד עֲשָׂרָה** פעמים **בְּדָמָיו**. ומבררת הגמרא, האם שיעור זה הוא **דַּוְקָא, אוֹ לָאו דַּוְקָא**, ונקט כן מפני שכך היא הדרך, אבל באמת חייב לפדותו אף ביותר מכך. מוכיחה הגמרא, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה נְפָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים קוֹנְסִין אוֹתוֹ** לפדותה **עַד מֵאָה** פעמים **בְּדָמֶיהָ**. ואם כן גם עבד צריך לפדות עד מאה. דוחה הגמרא, **שָׁאנִי** – אינו דומה **עֶבֶד** שצריך לפדותו רק עד עשרה, משום **דְּלֹא הָדַר לֵיהּ** – שאינו חוזר לרשות הרב אלא יוצא לחירות. שואלת הגמרא, **אֶלָּא בְּהֵמָה טַעֲמָא מַאי** – מה הטעם שקנסו לפדות עד מאה, **מִשּׁוּם דְּהֶדְרָא לֵיהּ** – שכן הבהמה חוזרת לבעליה. והרי מטעם זה אין להוסיף על הקנס כל כך ולהפסידו הרבה, אלא היו צריכים **לְקַנְסֵיהּ טְפֵי חַד** – לקונסו קצת יותר ממה שקנסו בעבד. **אֶלָּא** מבארת הגמרא טעם אחר, שאין ללמוד מקנס בבהמה לקנס בעבד, שכן מכירת **עֶבֶד** לנכרי היא **מִילְתָא**

המשך בעמוד קנה

דְּלֹא שְׁכִיחָא – דבר שאינו מצוי, **וּמִלְּתָא דְּלֹא שְׁכִיחָא לֹא גָּזְרֵי בָּהּ רַבָּנָן** – ובדבר לא מצוי חיבוהו רק עשרה בדמיו, אולם מכירת בהמה יותר מצויה, ולכן קנסו עד מאה בדמיה.

הגמרא מבררת האם הקנס מוטל על גוף המוכר או על ממונו: **מֵינֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי אַסִּי, מָכַר אֶת עַבְדּוֹ לִנכרי, וּמֵת קודם שפדאו. מַהוּ שֶׁיִּקְנְסוּ אֶת בָּנוֹ אַחֲרָיו לפדות את העבד.** וכן הסתפק רבי ירמיה במטיל מום בבכור. ששנינו (בכורות לד.) **שכהן שפגם אוזן בכור כדי לאוכלו במומו, קנסוהו שאסור לו לשוחטו עד שיפול בו מום אחר, ונסתפק רבי ירמיה** (שם לד:) **כשמת הכהן, האם קנסו גם את בנו. ואף אם תִּימְצֵי לוֹמַר** – תפשוט את הספק לגבי בכור, **שכהן שצָּרַם** – שחתך מעט **בְּאוֹזֶן בְּכוֹר, וּמֵת הכהן, קָנְסוּ את בְּנוֹ אַחֲרָיו,** יש לומר **שמְּשׁוּם דְּאִיפּוֹרָא דְּאוֹרַיְיתָא הִיא,** ולכן קנסו גם את הבן, **אֲבָל הָכָא** – במוכר עבדו לנכרי, זה רק **אִיפּוּרָא דְּרַבָּנָן,** ולא קנסו את הבן.

שנינו במועד קטן (יב:), שהמתחיל מלאכה קודם המועד כדי לגומרה בתוך המועד, קנסוהו שמלאכתו אסורה בהנאה. והסתפק רבי ירמיה, כשמת, האם קנסו גם את בנו, ואף אם תִּימְצֵי – תוכל לוֹמַר שכְּווֹן מְלַאכְתּוֹ לגומרה בְּחול המוֹעֵד, ומֵת, לֹא קָנְסוּ את בְּנוֹ אַחֲרָיו, אין להוכיח לגבי מוכר עבדו לנכרי, מְשׁוּם דְּלֹא עֲבַד אִיסּוּרָא – שהמכוין מלאכתו במועד לא עשה איסור, שהרי מת קודם המועד, אוּלַם הָכָא – במוכר עבדו לנכרי יש להסתפק מַאי – מה הדין, האם לְדִידֵיהּ – את המוכר עצמו קָנְסוּ רַבָּנָן, וְהָא לֵיתֵיהּ – והרי הוא אינו לפנינו, אוֹ דִּילְמָא – שמא לְמְמוֹנֵיהּ – את ממונו קָנְסוּ רַבָּנָן שישועבד לפדיית העבד, וְהָא אִיתֵיהּ – והרי ממון זה קיים בידֵי הבן. אָמַר לֵיהּ רבי אסי לרבי ירמיה, תְּנִיתוּהָ – שנינו תשובה לשאלתך במסכת שביעית (פ״ד מ״ב) לגבי העושה מלאכה בשדה בשנת השמיטה, שָׂדֶה של ישראל בארץ ישראל, שֶׁנִּתְקַווֹצָה – שנטלו ממנה בעליה את הקוצים כדי ליפותה, כְּשְׁבִיעִית, וזה איסור דרבנן, תֵּזֵרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, ולא קנסוהו שלא יזרע בה, משום שזו מלאכה שאינה חשובה. אולם אם השדה נִטִּיבָהּ – נזדבלה על ידי הבאת זבל, אוֹ נְדִיירָהּ – נזדבלה על ידי בהמות שהביאם כדי שיזבלוה, ומלאכות אלו חשובות משום שמשביחות את הקרקע לזריעה, ואף שאסורות מדרבנן קנסוהו חכמים שלא תִּזְרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, נִקְּטִינַן – מסורת היא מאבותינו, שלא קנסו חכמים אלא את המזבל עצמו, אבל אם הֶטְּיָבָהּ – זיבל את השדה וּמֵת, בְּנוֹ רשאי לִזְרָעָהּ מיד במוצאי שביעית. אַלְמָא – מוכח שרק לְדִידֵיהּ – את עובר העבירה קָנְסוּ רַבָּנָן, אך לְבֵרֵיהּ – את בנו, לֹא קָנְסוּ רַבָּנָן. ומכאן לומדים לגבי מוכר עבדו לנכרי, שלא קנסו את בנו.

הגמרא מביאה דין נוסף שלא קנסו בו את הבן: אָמַר אַבַּיֵי, נִקְּטִינַן – כלל הוא בידנו, אדם שִׁטְּמָא טְהָרוֹת – אוכלים או משקים טהורים שֶׁל חֲבֵירוֹ, וּמֵת המטמא, לֹא קָנְסוּ רַבָּנָן את בְּנוֹ אַחֲרָיו שישלם לניזק מירושת אביו. מַאי טַעְמָא, משום שֶׁהֵיזֵק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר בחפץ, אלא רק השתנו דיני החפץ, לֹא שְׁמֵיהּ – אינו נחשב הֵיזֵק, וְחִיּוּב התשלומין קָנָסָא הוּא כדי שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו. ולכן, לְדִידֵיהּ – את המטמא עצמו, קָנְסוּהוּ רַבָּנָן לשלם את הנזק, אך לְבֵרֵיהּ – את בנו לֹא קָנָא קָנְסוּ רַבָּנָן שישלם את נזקי אביו.

שנינו במשנה, אוֹ שמכר את העבד לְחוּצָה לָאָרֶץ, קנסו אותו לשחרר את העבד:

תָּנוּ רַבָּנָן, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לישראל הדר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, קנסו חכמים שיָּצָא העבד לְחֵירוּת מהקונה, וְכיון שמן הדין המכירה חלה, צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר מֵרַבּוֹ שֵׁנִי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְפַעֲמִים יָצָא לחירות, וְלִפְעָמִים לֹא יָצָא לחירות. כֵּיצַד, אם אָמַר המוכר וכתב בשטר המכירה 'פְּלוֹנִי עַבְדִּי מִכַּרְתִּיהוּ לְפְלוֹנִי אֲנַטּוֹכִי' על שם העיר אנטוכיא שבחוץ לארץ, לֹא יָצָא העבד לחירות, משום שאף את הנולד באנטוכיא מכנים 'אנטוכי', אולם אם כתב 'לְאַנְטוֹכִי שֶׁבַּאֲנְטוֹכְיָא', יָצָא העבד לחירות. מקשה הגמרא, וְהָא תָּנֵיא, אם כתב 'מִכַּרְתִּיהוּ לְאַנְטוֹכִי' יָצָא לחירות, ורק אם כתב 'לְאַנְטוֹכִי הַשָּׁרוּי בְּלוּד' שהיא בארץ ישראל, לֹא יָצָא לחירות. ומבואר ש'לפלוני אנטוכי' הכוונה שהקונה דר באנטוכיא. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא – דברי רבן שמעון בן גמליאל הם בשידוע לנו דְּאִית לֵיהּ בֵּיתָא – שיש לקונה בית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש לתלות שהוא דר בו, אבל הָא – בברייתא מדובר דְּאִית לֵיהּ – שיש לקונה רק אוּשְׁפִּיזָא – אכסניא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אך כשכתב 'לאנטוכי השרוי בלוד', משמע שהקונה מתכוין לדור באכסנייתו שבארץ ישראל.

הגמרא מביאה ספק בענין הקנס במכירת עבד לחוץ לארץ: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, בֵּן בָּבֶל שֶׁנִּשָּׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִכְנִיסָהּ לוֹ מבית אביה עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת ושמו את שויים בכתובה בתורת נכסי צאן ברזל, וְדַעְתּוֹ של הבעל לַחֲזוֹר לבבל, מַהוּ – מה דין העבדים, האם יוצאים לחירות כעבד שנמכר לישראל בחוץ לארץ, או שאין זה במכירה גמורה, ולא תיקנו שיצאו לחירות. ומבארת הגמרא, שאף שנחלקו רב יהודה ורבי אמי במסכת יבמות (סה:) האם אשה שהתגרשה יכולה לתבוע את נכסי הצאן ברזל עצמם או רק את שויים, תֵּיבָעֵי – יש להסתפק הֵן לְמַאן דְּאָמַר – לרב יהודה הסובר שהַחֵרֶם עָמְדָה מקבלת את הנכסים עצמם, וּתֵיבָעֵי – יש להסתפק הֵן לְמַאן דְּאָמַר – רבי אמי הסובר שהַחֵרֶם עָמְדָה מקבלת רק את שויים. ומבארת הגמרא את צדדי הספק לפי שניהם, תֵּיבָעֵי – יש להסתפק לְמַאן דְּאָמַר הַחֵרֶם עָמְדָה, שמצד אחד יש לומר, כֵּיוָן דְּהַחֵרֶם עָמְדָה – שכשתתגרש תקבל בחזרה את העבדים, כְּדִידָהּ דָּמוּ – הם נחשבים כעומדים ברשותה, ואינם יוצאים לחירות, אוֹ דִילְמָא – שמא אף שעתידים לחזור לאשה כשתתגרש, מכל מקום כֵּיוָן דְּמְשַׁעְבְּדֵי לֵיהּ לְפֵירָא – שמשועבדים לבעל לפירותיהם, ויכול ליהנות ממעשי ידיהם, כְּדִידֵיהּ דָּמוּ – הם נחשבים שלו, ונמצא שנכנסו לרשות בן חוץ לארץ ויוצאים לחירות. וְתֵיבָעֵי – ויש להסתפק אף לְמַאן דְּאָמַר הַחֵרֶם עָמְדָה, שמצד אחד יש לומר, כֵּיוָן דְּהַחֵרֶם עָמְדָה – שכשתתגרש לא תקבל את העבדים, כְּדִידֵיהּ דָּמוּ – הם נחשבים שלו, ונמצא שנכנסו לרשות בן חוץ לארץ, ויוצאים לחירות, אוֹ דִילְמָא – שמא, אף שאינו חייב להחזירם אחר הגירושין, מכל מקום, כֵּיוָן דִּלֹא קָנֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ – כיון שלא קנה את גופם, ודרך רוב בני אדם להחזירם אחר הגירושין, כְּדִידָהּ דָּמוּ – הם נחשבים כעומדים ברשותה, ולא נכנסו לרשות הבעל לגמרי שיהיה דינם כעבדים שנמכרו לישראל הדר בחוץ לארץ. אומרת הגמרא, תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק.

הגמרא ממשיכה לדון בקנס שקנסו את המוכר עבדו לחוץ לארץ, ומבארת כמה פרטי דינים בזה:

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שָׁנָה לִי רַבִּי יוֹחָנָן ברייתא, עֶבֶד שֶׁיָּצָא מדעתו אַחַר רַבּוֹ מארץ ישראל לְסוּרְיָא, וּמְכָרוֹ שָׁם רַבּוֹ לישראל אחר הדר שם, יָצָא העבד לְחֵירוּת, כיון שהמכירה גורמת שישתקע בסוריא. מקשה הגמרא, וְהָתַנֵּי – הלא שנה רַבִּי חִיָּיא, שעבד שיצא מדעתו עם רבו לסוריא ומכרו רבו לישראל אחר, אֵינוֹ עֶבֶד העבד אֶת זְכוּתוֹ לצאת לחירות. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – הברייתא ששנה רבי יוחנן נאמרה במקרה שֶׁהיתה דַּעַת רַבּוֹ כשיצא מארץ ישראל לַחֲזוֹר אליה, והמכירה בסוריא גורמת לו להשתקע שם, וְכָאן – הברייתא ששנה רבי חייא נאמרה במקרה שֶׁאֵין דַּעַת רַבּוֹ של העבד בשעה שיצא מארץ ישראל לַחֲזוֹר אליה, ולא היה לו לצאת אחר רבו, וכשיצא לסוריא איבד את זכותו לצאת לחירות. הגמרא מוכיחה שיש לחלק כן: וְהָתַנְיָא – וכן שנינו בברייתא, יוֹצֵא הָעֶבֶד אַחַר רַבּוֹ מארץ ישראל לְסוּרְיָא. מהלשון 'יוצא' משמע שהעבד חייב לצאת אחרי רבו לסוריא, ולכן מקשה הגמרא על דברי הברייתא: האם כך הדין שהעבד יוֹצֵא אחר רבו לסוריא אף אם אינו רוצה, וכי לֹא סַגֵּי דִּלֹא נָפֵיק – האם אין לו אפשרות לא לצאת אחר רבו, וְהָתַנַן – במסכת כתובות (קי:), וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין, כלומר, שאין להכריח מי שמחויב במצוות לצאת מארץ ישראל, ואם כן הרב אינו יכול להכריח את העבד לצאת עמו. אֶלָּא יש לגרוס בברייתא, יָצָא הָעֶבֶד מרצונו אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וּמְכָרוֹ רַבּוֹ שָׁם לישראל אחר, אִם היתה דַּעַת רַבּוֹ בשעה שיצא מארץ ישראל לַחֲזוֹר אליה, כּוֹפִין אוֹתוֹ – את הקונה לשחרר את העבד, משום שאף העבד התכוין לחזור לארץ ישראל, וְאִם אֵין דַּעַת רַבּוֹ בשעה שיצא מארץ ישראל אליה לַחֲזוֹר, והעבד יצא אף שידע את דעת רבו, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ – את הקונה לשחרר את העבד.

הגמרא מבארת שבשחרור העבד המכירה לא בטלה למפרע: אָמַר רַב עָנָן, שָׁמְעִית מֵינֵיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי – שמעתי משמואל שני פסקי הלכה, חָדָא – האחד הוא הַהוּא – דין משנתינו שהמוכר עבדו לחוץ לארץ יצא לחירות. וְאִידָךְ – השני, דְּאִיתְּמַר, הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ, שבשנה זו חוזרות השדות לבעליהן הראשונים, ונמצא שאף שדה זו צריכה לחזור לבעליה הראשונים, נחלקו רב ושמואל במכירה זו, רַב אָמַר, השדה מְכוּרָה לקונה וְיוֹצְאָה מידו מיד לאחר המכירה, והקונה איבד מעותיו. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, השדה אֵינָהּ מְכוּרָה כָּל עִיקָּר [–כלל], וקל וחומר הוא, אם שדה שכבר נמכרה היובל מחזירה לבעליה הראשונים, כל שכן שהיובל מעכב שלא תצא השדה מרשות בעליה

המשך בעמוד קסב

הראשונים. אלא שאמר שמואל שדין דמי המקח בשני הנידונים
אינו שוה, **בַּחֲדָא** – באחד מהם **חָדְרֵי זְבִינֵי** – המכירה מתבטלת
למפרע, והמעות חוזרות לקונה, **וּבַחֲדָא** – באחד מהם **לֹא חָדְרֵי**
זְבִינֵי – המכירה אינה בטלה למפרע, ומתבטלת רק מכאן ולהבא,
והקונה הפסיד את מעותיו, **וְלֹא יָדְעָנָא** הֵי מִינַּייהוּ – ואיני יודע
באיזה מקרה המכירה בטלה למפרע, ובאיזה מקרה בטלה מכאן
ולהבא. **אָמַר** רַב יוֹסֵף, **נֵיחֲזֵי אֲנָן** – נראה אנו ונפשוט את ספיקו של
רב ענן, **מַדְּתָנֵי** – ממה ששנינו **בְּבָרַייְתָא, הַמּוֹכֵר עֲבָדּוֹ לְיִשְׂרָאֵל**
הדר בחוּצָה לָאָרֶץ, **יָצָא** העבד לְחֵירוּת, **וְצָרִיךְ** גֵּט שִׁחְרוּר מֵרַבּוֹ שֵׁנִי
כדי להתירו לישא בת ישראל. וכיון שרבו השני צריך לתת לו גט
שחרור, **שָׁמַע מִינָּהּ שִׁקְנְיָיהּ רַבּוֹ שֵׁנִי** – שרבו השני קנה את גופו,
וְלֹא חָדְרֵי זְבִינֵי – והמכירה אינה בטלה למפרע, וממילא אין הקונה
יכול לתבוע את מעותיו. וכיון שמוכח מהברייתא שמכירת העבד
אינה בטלה למפרע, עלינו לומר שבמכירת שדה ביובל המכירה
בטלה למפרע, **וְכִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָתָם** – במוכר שדה בשנת היובל
אֵינָהּ מְכוּרָה, כוונתו היתה שהמכירה בטלה למפרע, **וּמָעוֹת** המקח
חוֹזְרִין לקונה.